

Puščavski sloni in druga čudovita bitja Namiba

Marina Dermastia

Fotografije: Marina Dermastia, Tom Turk

Zgodovinski podatki odkrivajo nekdanjo številčnost puščavskih slonov

Arheološke najdbe in poročila kažejo, da so puščavski sloni v Namibiji nekoč živeli v peščenih puščavi, na skalnih gorah in kamnitih planjavah približno 115.000 kvadratnih kilometrov velikega območja od reke Kunene na severozahodu na meji z Angolo do reke

Kuiseb v osrednji Namibiji. V začetku dvajsetega stoletja jih je bilo okrog 3.000. Zaradi čezmernega lova, vojne za neodvisnost in stalnih sporov s krajevnim prebivalstvom se je življenjski prostor puščavskih slonov skrčil na pet subpopulacij ob rekah Hoarusib, Hoanib, Uniab, Huab in Ugab. Danes na tem območju živi 150 puščavskih slonov.

O puščavskih slonih smo na naših potovanjih v Namibijo slišali že veliko. Tako nevarni naj bi bili, da predstavniki ljudstva Himba raje živijo sredi peska, ki ga dneve in noči vrtinči veter, kot da bi se premaknili v zelenje ob suhih rečnih strugah. Da pridrvijo v naselje od nikoder in rušijo vse pred seboj, hiše, vodovod, električne napeljave. A tudi to, da so inteligentni, mirni in čuteči gospodarji najstarejše puščave na planetu – Namiba. Ob letošnjem potovanju v Namibijo smo si zadali jasen cilj – ne bomo se več zanašali na picle možnosti naključnega srečanja s puščavskimi sloni in se zadovoljili z opazovanjem njihovih svežih iztrebkov, ki so jih pustili le dan ali nekaj ur pred našim prihodom. Namesto tega gremo v porečje reke Ugab, jih poiščemo s krajevnim vodičem in odkrijemo resnico o teh mogočnih živalih.

Danes v Namibiji živi le še približno 150 puščavskih slonov.

Vrnitev in smrt Voortrekkerja

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je s severa Namibije območje porečja Ugab obiskal Voortrekker. Ime tega slavnega puščavskega slona v afrikanščini pomeni pionir ali vodja ali tisti, ki kaže pot. Voortrekkerja so videvali nekaj tednov, ko je raziskoval okolico, iskal morebitne nevarnosti, skrivališča, vire vode in sočno hrano. Nato je izginil. Po nekaj tednih se je vrnil, a ne sam. Na območje reke Ugab je pripeljal svojo družino približno dvajsetih slonov, ki si je nato tu ustvarila svoj dom. V sledečih letih se je družina povečala in razdelila na tri družine, od katerih vsaka obvladuje svoj del porečja Ugaba. Danes izvirno Voortrekkerjevo družino imenujejo Mama Afrika.

Od leta 2008 dalje okoljevarstveniki po svojih močeh varujejo Mamo Afriko pred divjimi lovci, pa tudi pred vladnimi dovolilnicami za njihov odstrel. Žal ne vedno uspešno. Leta 2019 je trofejni lovec ubil

prav Voortrekkerja, potem ko so slona namibijske oblasti razglasile za problematičnega uničevalca krajevne infrastrukture, kar se je kasneje pokazalo za neresnično. A za starega patriarha, ki so ga krajevni prebivalci poznali kot izjemno nežnega in mirnega slona, katerega navzočnost je pogosto umirila ostale manj izkušene člane črede, je bilo že prepozno.

Vrsta, podvrsta ali le vedenje, kako preživeti v puščavskih razmerah, ki gre iz roda v rod

Slone kot največje kopenske sesalce povezuje tudi z njihovo tesno odvisnostjo od vode. V Afriki to velja le za savanske slone, ki pijejo vodo dnevno in se radi hladijo v blatnih kopelih. V puščavi Namib pa so razmere brutalno sušne z manj kot 150 milimetrov letnih padavin in ekstremno visokimi temperaturami, katerim so se puščavski sloni prilagodili. Vsaj zunanje prilaga-

goditve so tako velike, da so ekologi dolgo časa mislili, da so puščavski sloni svoja vrsta, ločena od vrste *Loxodonta africana*, ali vsaj njena podvrsta.

Raziskave so pokazale, da med puščavskimi in savanskimi sloni ni genetskih ali fizioloških razlik. Še več, čeprav so starejše študije kazale, da so puščavske populacije slonov ločene od migrantskih poti savanskih, novejše genetske analize potrjujejo možnost mešanja med populacijami. Ker pa se puščavski sloni prehranjujejo z manj kaloričnim puščavskim

rastjem, je njihova telesna masa nižja. Posledična večja slokost puščavskih slonov jim daje videz bolj dolgonogih in višjih živali. Širša stopala puščavskih slonov v primerjavi s savanskimi naj bi preprečevala ugrezanje v ikonične oranžne namibske sipine med iskanjem hrane in vode. Kljub vsemu naj bi bila to le posledica fenotipske plastičnosti in naj ne bi bila odvisna od genetskih razlik med populacijami.

Selitvene poti med savano in puščavo naj bi bile zgodovinska stalnica, prilagodljivost v vedénju slonov pa naj bi jim omogočala preživetje v tem podnebno neprijaznem okolju, ki so ga v zgodovini krojili vdori ljudi, njihov lov in vojne. Slonja neverjetna sposobnost učenja in pomnjenja, ki se prenaša med generacijami, je blažila učinke naravnega odbiranja in blažila pritisk razvoja krajevnih genskih prilagoditev.

Zaradi manj kalorične puščavske vegetacije imajo puščavski sloni manjšo telesno maso in so na videz zato videti višji od savanskih.

Razširjeni podplati puščavskim slonom preprečujejo, da bi se ob iskanju vode in hrane ugreznili v razbeljeni namibski pesek na poti čez sipine.

Levo: Odtis podplata puščavskega slona.

Preživeti ob pomanjkanju vode in hrane

Puščavski sloni pijejo manj vode. Odrasle samice in mladiči pijejo enkrat na tri dni, odrasli samci brez vode zdržijo celo do pet dni. Puščavski sloni so tudi neverjetni iskalcji vode v suhih rečnih strugah. S trobci in nogami izkopljejo približno pol metra globoko luknjo v zelo mehak in suh pesek povsem suhe struge. Že čez nekaj minut začne pesek postajati vedno bolj vlažen in kmalu se kotanja začne polniti z vodo. Voda pa je na začetku povsem blatna. Ker blatne vode sloni ne marajo, počakajo nekaj minut, da se voda zbistri. Z njo si najprej dobro izperejo prašni trobec in nato začnejo piti. Za svoje ogromno telo potrebujejo zelo veliko vode, odrasli sloni približno 170 litrov na dan. Sloni pa imajo v žrelu

Z genetskimi analizami so znanstveniki dokazali, da puščavske sloni niso ločeni od savanskih populacij, kot je slonja družina v narodnem parku Etosha.

posebno vrečo, ki jo prav tako napolnijo z vodo. To vodo uporabijo, kadar je zelo vroče in sveže vode ni v bližini. S trobcem segajo v vrečo po vodo in se z njo prhajo, da se ohladijo.

Zanimivo je, da so puščavski sloni zelo izbirčni glede vode. Vodo pijejo večinoma le iz kotanj, ki si jih sami izkopljejo, tudi takrat, ko imajo na voljo površinsko vodo. To uporabljajo le za kopanje.

Vodna kotanja, ki jo je v suhi rečni strugi izkopal puščavski slon.

Ena od najljubših jedi puščavskih slonov je drevo mopane. V času deževne dobe ali tik po njej, kot je bilo v času našega potovanja, obirajo sočno listje, ko tega ni več, pa se hranijo kar z vejami drevesa.

Puščavski sloni pri hrani niso izbirčni in jedo travo, zelišča, grmovja, liste, lubje, semena ter plodove. Odrasli samec poje do 250 kilogramov dnevno, samice pa manj. Ko je več dežja, se hranijo bolj s travo, poganjki in brsti, v času suše pa jedo tudi olesenele dele zlasti kameljega trna (*Acacia erioloba*) in drevesa mopane (*Colophospermum mopane*) ter suhih plodov Anninega drevesa (*Faidherbia albida*). Na njihove »jedilne pohode« jasno opozarjajo polomljene veje redkih dreves, ki uspevajo v tej suhi pokrajini.

Potovanja v manjših skupinah

Puščavski sloni redke vire hrane in vode porabljajo z izjemno natančnostjo. Za iskanje hrane in vode prehodijo veliko večje razdalje kot njihovi stepski sorodniki, kar do sedemdeset kilometrov na dan v primerjavi z dvajsetimi. Potujejo predvsem ponoči in ogromno območje prepotujejo v nekaj dneh. Nato se obrnejo in potujejo v nasprotni smeri. Živijo v manjših skupinah, ki jih

je lažje nahraniti. Za razliko od savanskih slonjih družin, ki jih praviloma vodijo najstarejše samice – matriarhinje, je struktura skupine v puščavi bolj ohlapna.

Slonji majhni sorodniki

Nič veličastno slonjega ni v njihovih bližnjih sorodnikih, ki se sončijo po skalah Namiba. Pečinarji (*Procapra capensis*) predstavljajo eno od petih vrst v redu Hyracoidea. Majhni štiri do pet kilogramov težki debeluščki imajo kratka ušesca in repe. Kar 95 odstotkov časa počivajo, podnevi predvsem na soncu. Velikokrat jih vidimo, kako ležijo drug na drugem v kopicah, kar naj bi jim pomagalo pri njihovem zelo zapletenem uravnavanju telesne temperature (termoregulaciji). Pečinarji živijo v zelo enakopravnih skupinah, v katerih se izogibajo sporom. Zgradba take skupine pri neki vrsti je bila sploh prvič opisana pri pečinarjih. Taki odnosi znotraj skupine naj bi prispevali k daljši življenjski dobi posameznega člana.

Puščavski sloni so kralji subih namibskih rečnih strug. Družina po navadi ni velika, da se ob pičli brani lažje nabrani.

Ob pomanjkanju blatnih kopeli se prileže tudi peščena.

V skupini se pečinarji izogibajo sporom po načelu, da je »prijatelj mojega prijatelja tudi moj prijatelj«.

Glasovi pečinarjev so povezani v zapletene kompozicije, ki izražajo tako biološke kot zemljepisne značilnosti posameznika.

Nohte namesto krempljev si sloni delijo s pečinarji.

Pečinarji se sporazumevajo z dvajset različnimi glasovi ali zvočnimi signali, med njimi je najznačilnejši visoki gostoleči zvok kot odgovor na zaznano nevarnost. Glede na dolžino klica, njegov vzorec, zapletenost ali frekvenco zvoki pečinarjev izražajo pomembne biološke informacije o velikosti, starosti, hormonskem stanju ali družbenem položaju posameznika. Raziskovalci lahko po zvokih določijo zemljepisni položaj pečinarja. V njihovem sporazumevanju so zaznali tudi sintakso (skladnjo), do pečinarjev poznano le pri primatih, kitih in netopirjih. Pečinarji si s svojimi slonjimi sorodniki delijo nekaj neobičajnih lastnosti. Ker nimajo mošnje, njihovi testisi ostanejo v trebušni votlini. Samice imajo par seskov v bližini pazduh, njihovi okli se razvijejo iz sekalcev in tako kot sloni imajo na konicah prstov namesto ukrivljenih krempljev sploščene nohte.

Ohranitev populacij puščavskih slonov

V nečem pa se pečinarji od slonov, predvsem puščavskih, zelo razlikujejo – vsaj za

zdaj kot vrsta niso ogroženi. Kljub temu, da se namibski puščavski sloni genetsko ne razlikujejo od drugih predstavnikov svoje vrste, obstaja veliko razlogov, da populacijo varujemo. Njihova navzočnost koristi krajnemu okolju, saj puščavski sloni gradijo poti in najdejo podtalnico tudi za druge prebivalce puščave. Semena, ki nepoškodovana zapustijo njihov prebavni trakt, lažje kalijo v dobro pogojenem okolju. Še posebej dobro uspevajo sejanci v blatu, ki ga v kratkih deževnih obdobjih pustijo sloni na svojih pohodih. Ker imajo puščavski sloni v ekstremnem okolju Namiba nižjo razmnoževalno stopnjo od svojih savanskih sorodnikov, bi jih ob njihovem izginotju savanske populacije težko nadomestile, saj te nimajo priučenega obnašanja, nujnega za življenje v puščavi. Kljub genetski enakosti s savanskimi sloni imajo tako puščavski sloni nenadomestljivo vlogo v puščavskem ekosistemu. Ta njihova vloga pa opravičuje in zahteva upravljanje, ki omogoča njihovo ohranitev in zagotavlja njihovo preživetje.